

VERGİ REFORM TASARISI ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Faruk MUTLU*

A- GİRİŞ

Son yıllarda reform kelimesini çok sık duymaya başladık. Birçok alanda reform yapılması gereği sık sık gündeme getirilmekte ve bununla ilgili çalışmalar yapılmaktadır. Örnek olarak, mahalli idareler reformu, sosyal güvenlik reformu, eğitim reformu ve vergi reformu verilebilir. Peki ama reform nedir? Reform, "Bir şeye özellikle bir kuruma işleyişini düzeltmek, daha iyi sonuçlar elde etmek amacıyla getirilen köklü değişiklik, ıslahat"(**) tir. Dikkat edileceği üzere, tanımını oluşturan en önemli unsur "köklü değişiklik"tir. O halde her değişiklik reform niteliğinde değildir. Bunun için köklü değişiklikleri içermesi gerekir.

Biz bu yazımızda konu itibariyle bizi daha çok ilgilendiren vergi reformunu ele alacağız ve bu bağlamda yeni vergi reform tasarısını değerlendireceğiz.

Bugünlerde Bakanlar Kurulunda görüşülmekte olan yeni "Vergi Reform Tasarısı" gündemdeki yerine oturmuş ve toplumun çeşitli kesimlerince tartışılmaya başlanmıştır. Bu tasarı son beş yılda hazırlanan dördüncü tasarıdır. Daha önce de bu konuda çalışmalar yapılmış ve 1993 yılında 3946 sayılı, 1994 yılında 4008 sayılı ve 1995 yılında 4108 sayılı kanunlarla vergi kanunlarında bazı değişikliklere gidilmiştir.

Bu kadar sık aralıklarla düzenlemelere gidilmesi aslında bir gerçeği ortaya koymaktadır. Ya daha önceki düzenlemeler köklü olmayan eksik düzenlemeleri içeriyordu ki (bu durumda reformdan bahsedilemez) yeni düzenlemelere gidilme ihtiyacı duyulmaktadır. Ya da aslında yapılan düzenlemeler tam ve mükemmel olmakla birlikte bu düzenlemeleri destekleyici başka düzenlemeler yapılması gerekmektedir. Bu düzenlemelerin başında da idari reform yani teşkilatta reform, yeniden yapılanma gelir.

Bizim şahsi görüşümüz her iki durumda mevcut olduğudur. Özellikle ikinci

(*) Vergi Denetmeni

(**) Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi, Cilt 19, Milliyet Yayınları, s. 9741

durum daha ağır basmaktadır. Çünkü eksik de olsa yapılan her düzenleme iyi niyetle yapılmış çalışmalardır ve birtakım eksiklikleri gidermeye yöneliktir.

B- VERGİ REFORMU NELERİ AMAÇLAMALIDIR?

Vergi reformunun gerçekten "reform" niteliği taşıyabilmesi için, yıllardır süregelen bazı aksaklıkları ve eksiklikleri giderecek, etkin, adaletli ve dengeli bir vergi sistemini oluşturacak çalışmaları içermesi gerekir. Bu açıdan Türk Vergi sistemine baktığımızda eleştirilerin yoğunlukla iki ana başlık altında toplandığını görüyoruz.

Birincisi, kayıtdışı ekonomi diye adlandırılan ve hergün biraz daha genişleyen vergilendirilmeyen bir sektörün varlığıdır. Bu kayıtdışılık bazen idarenin yaptığı düzenlemelerden kaynaklanmaktadır ki buna örnek olarak götürü usulde vergileme ile istisna ve muafiyetlerle önemli bir gelirin vergilendirilmemesi gösterilebilir. Bazen de idarenin ve denetimin yetersiz kalmasından dolayı oluşan boşluktan yararlanılarak ortaya çıkmaktadır. Bu durum vergisini düzenli olarak ödeyen mükellefler üzerinde olumsuz etkiler yaratmakta ve "Herkes vergi kaçırıyor, birşey olmuyor. Ben niçin kaçırmayayım" düşüncesi toplumda yaygınlaşmaya başlamaktadır. O halde ülkemiz açısından iyi bir vergi reformu kayıtdışı ekonomiyi kayıt altına almaya yönelik önemli önlemleri kapsamalıdır.

İkincisi, mevcut vergi sisteminin adil ve dengeli olmamasıdır. Herkesten ödeme gücüne göre vergi alınmalı ve vergi yükü dengeli ve adil bir şekilde dağıtılmalıdır. Bu Anayasamızın 73. maddesinde yer alan bir zorunluluk olup ayrıca sosyal devletin vergi adaleti ile ilgili ilkesidir.

Vergi tabanı çok geniş tutularak herkesin vergilenmesi sağlanmalıdır. Ancak bu ödeme gücü oranında bir vergileme olmalıdır. Böylece vergiye karşı olan direnç de azalacaktır. Bugün asgari ücret alan bir kişi dahi gelir vergisi öderken, devlet tahvili ve hazine bonosundan milyarlarca lira faiz geliri elde edenler vergi ödememektedir. Bu kişiler devlete vergi vermek bir tarafa üstelik verdikleri borç nedeniyle faiz geliri elde etmektedirler. Yani devlet aslında vergi alması gereken kişiden borç almış olmaktadır.

C- YENİ VERGİ REFORM TASARISI NELER GETİRMEKTEDİR?

Yeni vergi reform tasarısının amaçları dört ana başlık altında toplanmaktadır.

- Kayıtdışı ekonomiyi kontrol altına almak,
- Vergi tabanını yaygınlaştırmak,
- Basit bir vergi sistemi kurmak,
- Mevcut vergi yükünün dengeli bir şekilde dağıtılmasını sağlamaktır.

Tasarıda, yukarıda yer alan amaçların gerçekleştirilmesine yönelik düzenlemelere gidilmiştir.

Öncelikle gelir vergisi ve kurumlar vergisi oranları düşürülerek vergilemeden kaçış önlenmeye çalışılmış ve düşük oranlı ancak yaygın tabanlı bir vergi sistemi oluşturulmak amaçlanmıştır. Yine uzun süredir tartışılan ancak bir türlü kaldırılmayan götürü usulde vergileme uygulamasına son verilerek basit ancak belge düzenine zarar vermeyen bir usul getirilmiştir. Adeta götürü usulde vergilemeye dönüşen ve şahsi görüşümüze göre düşük beyanları yukarıya çekmekten çok yüksek beyanları aşağıya çeken bir şekle dönen hayat standardı esası kaldırılmaktadır. Geçici vergi uygulaması kazanılmamış kazançlar üzerinden ödenen peşin vergi görünümünden çıkarılarak belli dönemler itibarıyla elde edilen gerçek gelirler üzerinden alınan bir vergi konumuna gelmiştir.

Bu düzenlemeler tasaridan beklenen amaçları gerçekleştirmeye yönelik olumlu çalışmalarlardır. Tasarıda yer alan ve bütün dikkatlerin üzerinde toplandığı bir diğer düzenleme ise şahsi mal varlıklarının bildirimidir. Buna göre gelir vergisi mükellefleri ve gerçek kişiler şahsi mal varlıklarının envanterini içeren bir bildirim vermek zorundadırlar. Ancak bu varlıklar üzerinden tarhiyat yapılmayacağı açıkça belirtilmiştir. Getirilen düzenleme servetin vergilendirilmesi değil, beyanı, kayıt altına alınmasıdır. Bu düzenleme bazı kesimlerce servetin vergilendirilmesi gerekir savı ileri sürülerek eksik bulunmuş, bazı kesimlerce de beyanı

dahi istenemez düşüncesiyle eleştirilmiştir. Servetin beyanı ve vergilendirilmesi başlı başına bir yazı konusu olacağından biz burada bu konuyla ilgili görüşlerimizi saklı tutuyoruz.

Yine kamuoyunun yoğun bir şekilde üzerinde durduğu "menkul kıymetlerin vergilendirilmesi" konusu aslında 1993 yılında çıkarılan 3946 sayılı Kanunun 28. maddesiyle Gelir Vergisi Kanununa eklenen geçici 39. madde ile getirilen düzenlemedir. Kanunun yayımlandığı tarihte düzenlemenin yürürlük tarihi 1.1.1997 olarak belirtildiğinden otomatik olarak yürürlüğe girmiş olup yeni tasarı ile bir ilgisi bulunmamaktadır.

Yazımızın "GİRİŞ" bölümünde de belirtildiği üzere yapılan reformların amacına ulaşması için diğer bazı düzenlemelerle desteklenmesi gerekmektedir. Vergi yönetiminin merkez teşkilatı bugünkü yapısı ile yerine getirdiği fonksiyonların büyüklüğü ile orantılı değildir. Taşra teşkilatı ise Osmanlı İmparatorluğundan kalma yapısı ile etkin çalışmamaktadır. Mükelleflerin büyük bir çoğunluğunun bilgisayara geçtiği bir dönemde idare otomasyon uygulamasını tamamlayamamıştır. Çeşitli kamu kurum ve kuruluşlarından vergilemeye done teşkil edecek sağlıklı bilgi akışı sağlanamamış, inceleme elemanlarının veri tabanını oluşturacak istihbarat birimleri fonksiyonlarını yeterince yerine getirememektedir. Unutulmamalı ki, en iyi vergi kanunları dahi etkin olmayan

bir idare ile amacına ulaşamaz. Bu nedenle vergi kanunları reforma tabi tutulurken aynı zamanda hatta ondan da öncelikli olarak idarenin reforma tabi tutulmasıdır. Oysa bu konu yıllardır ihmal edilmiş ve vergi kanunları sık sık değişikliklere uğratıldığı halde idari düzenlemeler konusunda aynı hassasiyet gösterilmemiştir. Bu konuda 1994 yılında çıkarılan 543 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile taşra teşkilatında yeni bir ya-

pılanmaya gidilmiş ancak henüz uygulamaya geçilmemiştir.

İdare yaptığı açıklamalarda vergi reform tasarısı ile birlikte teşkilata ilişkin bazı düzenlemelerin de hemen ele alınacağı ve bu konuda da çalışmaların yapıldığını ifade etmiştir. Temennimiz bu çalışmaların bir an önce sonuçlandırılmasıdır. Aksi takdirde yapılacak reform çalışmalarının iyi bir sonuç vermesi mümkün değildir.